



## Μάθημα 9ο

Ἀναγωγική ἔννοια φωτεινότητας  
καί καυστικότητος τοῦ φωτός.

**Β**ρισκόμαστε στήν τέταρτη ἡμέρα τῆς δημιουργίας, πού εἶπε ὁ Θεός «γενηθήτωσαν φωστῆρες», νά γίνουν δηλαδή ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καί τά ἀστέρια.

Μιλούσαμε τήν περασμένη φορὰ γιά τό μέγεθος καί τό μεγαλεῖο τοῦ οὐρανοῦ. Φυσικά ἐκεῖνα πού εἶπαμε ἦταν στοιχειωδέστατα, καί ἀπλῶς ἔδωσαν μιά εἰκόνα, μιά γεύση, γιά τό πόσο μέγας εἶναι ὁ οὐρανός, χωρίς φυσικά μ' αὐτό νά πιστεύουμε ὅτι ἔχουμε φθάσει νά ἀντιλαμβανόμαστε τό τέρας τοῦ σύμπαντος.

Τό σύμπαν, ἀπό πλευρᾶς ἐκτάσεώς του, ὀρίζεται ὡς ἓνα πεπερασμένο ἄπειρο. Βέβαια εἶναι ὀξύμωρο· πῶς εἶναι ἄπειρο, ἀφοῦ εἶναι πεπερασμένο;... Ὅμως ἀκριβῶς αὕτη ἡ ὀξύμωρη ἔκφραση δείχνει ὅτι δέν μποροῦμε νά συλλάβουμε τό πόσο μεγάλο εἶναι τό σύμπαν, ἀλλά δέν μποροῦμε καί νά καταλάβουμε ὅτι εἶναι δυνατόν νά μήν ἔχει τέλος. Ἐμεῖς βρισκόμαστε σ' ἓνα σημεῖο τοῦ σύμπαντος. Κάθε σημεῖο τοῦ σύμπαντος ὅμως εἶναι ἓνα κέντρο τοῦ σύμπαντος. Ὅπου νά πᾶμε, θά εἴμαστε πάντοτε στήν καρδιά τοῦ σύμπαντος. Δηλαδή, μέ ἄλλα λόγια, δέν θά βροῦμε ποτέ μιά ἄκρη, καί

ποτέ δέν μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἐδῶ φθάσαμε στά σύνορα, πέρα ἀπό τά ὁποῖα δέν ὑπάρχει σύμπαν· εἶναι ἀκατανόητο! Τό ἀνθρώπινο μυαλό δέν χωράει τήν ἔννοια τοῦ μηδενός· πάντα κινεῖται μέσα στόν χωρο καί τόν χρόνο· καί ἐφόσον δέν κατανοεῖ τίποτα ἀπό ὅλα αὐτά, γι' αὐτόν τόν λόγο ἔδωσε καί τόν ὀρισμό ὅτι τό σύμπαν εἶναι ἓνα πεπερασμένο ἄπειρο.<sup>1</sup>

Γιά τό φῶς, τό ἀρχέγονο φῶς, ἤδη μιλήσαμε σέ προηγούμενα μαθήματα, ὅτι ἔγινε τήν πρώτη ἡμέρα καί λοιπά, καί ἐκεῖ φυσικά εἶπαμε ἀρκετά πράγματα. Ἀλλά ἡ φύση τοῦ φωτός αὐτοῦ πού προέρχεται σήμερα ἀπό τούς φορεῖς του, πού εἶναι ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καί τ' ἀστέρια, ποιά μπορεῖ νά εἶναι;

Βεβαίως εἶπαμε ὅτι ἡ φύση τοῦ φωτός μᾶς εἶναι ἄγνωστη· γνωστές εἶναι μόνον οἱ ιδιότητες πού μπορεῖ νά ἔχει. Ὅμως ἡ γνώση περί τοῦ φωτός ἔχει περάσει ἀπό μία κρίση, μέ μακροχρόνιες συζητήσεις τῶν ἐπιστημόνων πάνω στή φύση του.

Στήν ἀρχή τό φῶς μελετήθηκε ἀπό τόν Νεύτωνα ὡς μικρά σωμάτια, βλήματα δηλαδή, καί συνεπῶς τό ὑπήγαγε στή μελέτη τῆς Μηχανικῆς. Ἔτσι, στηριζόμε-

---

1. Τό πρόβλημα τῆς ἀπειρίας τοῦ σύμπαντος εἶναι βασικά φιλοσοφικό, ἔστω κι ἂν ἡ ἐπιστήμη προσπαθεῖ ἐδῶ καί ἀρκετές δεκαετίες νά τό ἀντιμετωπίσει, στηριζόμενη στή θεωρία τῆς σχετικότητας καί τή Φυσική τῶν μικροσωματίων. Ὁ Ἀϊνστάιν προσπάθησε νά δώσει μιᾷ σύγχρονη ἐπιστημονική ἀπάντηση στό ἐρώτημα τοῦ πεπερασμένου ἢ ἀπειρου χώρου, μέ τή βοήθεια τῆς γενικῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος. Αὐτές τίς ιδέες του τίς στηρίζε στή μεγαλοφυῆ θεωρία τοῦ μαθηματικοῦ G. Riemann, ὁ ὁποῖος εἶχε συλλάβει ἀπό τά μέσα ἤδη τοῦ 19ου αἰῶνος τήν ἔννοια τοῦ καμπυλωμένου χώρου καί εἶχε προτείνει ἓνα σφαιρικό σύμπαν, πού θά μπορούσε νά εἶναι πεπερασμένο καί συγχρόνως χωρίς κάποιο πέρασ.

νος στή σωματιδιακή φύση τοῦ φωτός, διατύπωσε τόν νόμο τῆς ἀνακλάσεως· ὅταν μιὰ ἠλιακή ἀκτίνα πέφτει σ' ἓναν καθρέφτη, αὐτή ἀνακλᾶται, καί ἡ γωνία προσπτώσεως ἰσοῦται μέ τή γωνία ἀνακλάσεως –τά ξέρετε αὐτά ἀπό τό σχολεῖο σας.

Αὐτή ὅμως ἡ ἄποψη δέν μπορούσε νά ἐρμηνεύσει κάποια ἄλλα φαινόμενα, ὅπως τῆς διαθλάσεως καί λοιπά. Τότε ὁ Γάλλος φυσικός Φρενέλ ἀνακάλυψε τό φαινόμενο τῆς συμβολῆς τοῦ φωτός, καί εἶπε ὅτι τό φῶς εἶναι κυμματοειδοῦς ὑφῆς. Στή συνέχεια οἱ ἐπιστήμονες προχώρησαν στήν ἐρμηνεία τῶν φαινομένων τῆς διαθλάσεως, τῆς περιθλάσεως καί τῆς πολώσεως τοῦ φωτός.

Ἀλλά, ὥστόσο, μετά ἀπό πλῆθος πειραμάτων, παρατηρήθηκε πῶς τό φῶς ἔχει διπλῇ συμπεριφορᾷ, ἓνα διπλό πρόσωπο, νά τό πῶ ἔτσι, ἐπαληθεύοντας ὅλα τά φαινόμενα τοῦ φωτός. Ἦρθε ὁ Λουί ντέ Μπρολύ, ἓνας Γάλλος, ὁ ὁποῖος ἔδειξε ὅτι τό φῶς στήν ὑφή του εἶναι δύο πράγματα· εἶναι καί βλῆμα, σωματίο, εἶναι καί κύμα· ἔτσι μπόρεσε νά συνενώσει αὐτές τίς δύο θεωρίες.

Παρά ταῦτα ὅμως, παιδιά, ἡ φύση τοῦ φωτός παραμένει σ' ἐμᾶς ἄγνωστη, γιατί δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά ἡ φύση τῆς ἐνέργειας, ἡ ἡ φύση τῆς ὕλης, ἡ ὁποία παραμένει ἄγνωστη, καί φαίνεται ὅτι πάντα θά παραμένει ἄγνωστη στόν ἄνθρωπο.

Ὅμως ἀπό τίς ιδιότητες μπορούμε νά ἔχουμε πολλά πράγματα. Δυό βασικές ιδιότητες τοῦ φωτός εἶναι ἡ φωτεινότητα καί ἡ καυστικότητα· δηλαδή τό φῶς φωτίζει, τό φῶς καίει. Φυσικά τό φῶς ἔχει πάρα πολλές ιδιότητες· καί βιολογικές καί χημικές καί πολλές ἄλλες·

μένω όμως μόνο σ' αυτές τις δύο, γιατί θά ήθελα νά μέ ἐξυπηρετήσουν σέ κάτι πού θέλω νά τό γνωρίζετε.

Ὅπως λέγαμε μιά περασμένη φορά, τό φῶς εἶναι κατά κάποιον τρόπο εἰκόνα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ δημιουργία ὅμως, ἀντιπροσωπευόμενη ἀπό τό φῶς, εἶναι εἰκόνα ὅχι τοῦ Θεοῦ ἀλλά τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι φῶς· μόνο πού ἐκεῖνο τό φῶς εἶναι ἄκτιστο, εἶναι ἀδημιούργητο, καί κατά κάποιον τρόπο συνιστᾷ αὐτήν τήν Θεότητα. Ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης λέει «ὁ Θεὸς φῶς ἐστι»<sup>2</sup>, ὁ Θεός εἶναι φῶς.

Τό φῶς αὐτό τοῦ Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νά τό δοῦν, ἐνῶ τόν ἴδιο τόν Θεό ποτέ κανεῖς δέν μπορεῖ νά δεῖ. Ἡ Ἀγία Γραφή λέει ὅτι θά δοῦμε τή δόξα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τό θεῖο φῶς.<sup>3</sup> Ἀλλά λέει καί ὅτι «Θεὸν οὐδεὶς πώποτε ἑώρακεν οὐδὲ ἰδεῖν δύναται»<sup>4</sup>, τόν Θεό ποτέ κανεῖς δέν ἔχει δεῖ, οὔτε μπορεῖ νά δεῖ. Ἔτσι λοιπόν πῶς θά μπορούσαμε νά συμβιβάσουμε τό ποτέ δέν εἶδαμε τόν Θεό καί οὔτε μπορούμε νά Τόν δοῦμε μέ τό θά δοῦμε τή θεία δόξα;

Ἀπλούστατα, ἡ θεία δόξα δέν ἀποτελεῖ στοιχεῖο τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλά μία ἐνέργειά Του, ἡ ὁποία εἶναι ἄκτιστη, δηλαδή ἀδημιούργητη, πλὴν ὅμως αὐτὴ μόνο εἶναι ὁρατὴ. Αὐτὴ ἀντανακλᾶται στό φυσικό φῶς, στό κτιστό, στό δημιουργημένο φῶς πού ἔχουμε μέσα στή δημιουργία.

Ἔτσι, ὅταν μιλάμε γιὰ τή φωτεινότητα τοῦ φωτός,

2. Α' Ἰωάν. 1, 5.

3. Βλ. Ἦσ. 66,18. Ἔξοδ. 16,10. 24,16. Λευιτ. 9,6. Ψαλμ. 16,15. κ.ά.

4. Ἰωάν. 1, 18.

θά θέλαμε νά μιλήσουμε καί γιά τή φωτεινότητα τῆς θείας δόξης. Ὁ Χριστός εἶπε ὅτι «οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν»<sup>5</sup>. Οἱ δίκαιοι θά λάμπουν σάν τόν ἥλιο στή Βασιλεία τοῦ Πατέρα τους. Διότι ὁλόκληρη ἡ ὑπαρξη τοῦ δικαίου ἀνθρώπου γίνεται φῶς, καί ἡ ψυχὴ του καί τό σῶμα του. Καί τό σῶμα, παιδιά, γιατί θά ἀναστηθοῦμε! Γίνεται φῶς!

Ὡστε νά, ἀμέσως συμπεραίνουμε ὅτι στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνο πού θά ὑπάρχει θά εἶναι τό φῶς· ἀλλά τό ἄκτιστο φῶς, ἡ θεία δόξα· εἰκόνα τοῦ ὁποίου, σᾶς εἶπα, εἶναι τό φῶς τό κτιστό. Ἐκεῖνο τό φῶς ταυτόχρονα εἶναι καί φορέας τῆς μακαριότητος τοῦ Θεοῦ.

Δηλαδή δέν εἶναι κάτι τό ἐπιφανειακό, ὅπως ἀκριβῶς δέχθηκα ἓνα φῶς, καί ἔχω μιά φωτεινότητα. Δέν εἶναι ἔτσι. Ἀλλά ὅπως δέχομαι τό ἡλιακό φῶς, καί ὑφίσταμαι εὐεργετικές ἐπιδράσεις, μέ ζωογονεῖ βιολογικά –γιατί ἂν εἶμαι στό σκοτάδι, θά ἀρρωστήσω– μοῦ δίνει θερμότητα, μοῦ δίνει μιά θαλπωρή, δημιουργεῖ χημικές μεταβολές μέσα μου, μοῦ δίνει τόσα στοιχεῖα, ἔτσι καί τό φῶς τῆς θείας δόξης γίνεται φορέας θείας μακαριότητος. Αὐτή ἡ θεία δόξα μοῦ δίνει τήν χαρά, τήν ἀνεκλάλητη χαρά, τήν εἰρήνη καί κάθε εὐτυχία· πρὸ παντός ὅμως μοῦ δίνει τή γνώση τοῦ Θεοῦ.

Αὐτή λοιπόν ἡ θεία δόξα κουβαλάει μαζί της ὅλα τά στοιχεῖα τῆς μακαριότητος τοῦ Θεοῦ. Αὐτό θά συμβαίνει καί στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι φωτεινή, θά φωτίζει τούς πιστούς.

---

5. *Ματθ.* 13, 43.

Πάρτε ένα μικρό παράδειγμα. Οἱ τρεῖς μαθητές, Πέτρος, Ἰάκωβος καί Ἰωάννης, ἐπάνω στό Θαβώρ, δέχθηκαν τό φῶς τῆς θείας δόξης. Ἦλामψε ὁ Χριστός, κι αὐτή ἡ θεία δόξα φώτισε τά πρόσωπα τῶν μαθητῶν. Αἰσθάνθηκαν τόσο ὁμορφα, ὥστε ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἔφθασε νά πεῖ: «Κύριε, καλόν ἐστι ἡμῶς ὧδε εἶναι»<sup>6</sup>, Κύριε, εἶναι πολύ ὥραϊα νά μείνουμε ἐδῶ!

Ἀλλά ὅπως τό φῶς ἔχει καυστικότητα, καί ἂν ἐκτεθοῦμε στίς ἡλιακές ἀκτίνες θά καοῦμε, ἔτσι καί τό φῶς τῆς θείας δόξης ἔχει καί καυστικότητα. Καί ποιὰ εἶναι αὐτή ἡ καυστικότητα; Εἶναι αὐτή πού καίει τούς ἀσεβεῖς. Καί ἀκοῦστε τώρα ἐδῶ, παιδιά.

Λέμε ὅτι στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ θά ὑπάρχει φῶς· εἶναι τό φῶς γιά τό ὅποιο μιλάμε τόση ὥρα. Ἐπίσης λέμε ὅτι στήν Κόλαση θά ὑπάρχει τό πῦρ τό αἰώνιο, πού θά κατακαίει, καί ταυτοχρόνως θά εἶναι σκοτάδι βαθύ. Ὁ Κύριος χαρακτηρίζει τήν Κόλαση ὡς σκοτός ἐξώτερον,<sup>7</sup> δηλαδή ἀπόμακρο σκοτάδι, πηχτό σκοτάδι, πού δέν θά ὑπάρχει ἵχνος φωτός, ἀλλά ταυτοχρόνως θά εἶναι καί πῦρ, φωτιά Κολάσεως. Θά πρέπει δηλαδή αὐτή ἡ φωτιά νά εἶναι ἀφεγγής, νά μή φωτίζει. Πράγματι. Ἀκοῦστε λοιπόν.

Ὅταν ἐκπέμπεται ἀπό τόν Θεό ἡ θεία δόξα, ἡ μέν φωτεινότητά της μένει στούς δικαίους, στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, χωρίς τήν καυστικότητα· ἡ δέ καυστικότητά της συνεχίζει καί πηγαίνει στούς ἁμαρτωλούς, στήν Κόλαση, χωρίς ὅμως τήν φωτεινότητα. Γι' αὐτό στήν Κόλαση θά ὑπάρχει αὐτός ὁ φοβερός βασανισμός, ἀπό

6. Ματθ. 17, 4. Μᾶρκ. 9, 5. Λουκᾶ 9, 33.

7. Ματθ. 8, 12.

τήν καυστικότητα τῆς θείας δόξης, τοῦ θείου φωτός, χωρίς τήν φωτεινότητα.

Αὐτά, παιδιά, μπορούμε νά τά ἔχουμε καί στό κι-στό φῶς, σάν μιὰ εἰκόνα, γιά νά μπορούμε κάπως νά συλλάβουμε τί θά συμβαίνει στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καί τί θά συμβαίνει στήν Κόλαση. Γι' αὐτό ἔμεινα μόνο σ' αὐτές τίς δύο ιδιότητες τοῦ φωτός, δηλαδή τήν καυστικότητα καί τή φωτεινότητα.

Προχωρῶ. Καί συνεχίζει ὁ ἱερός συγγραφέας τῆς Γενέσεως: «Καὶ ἔστωσαν –οἱ φωστῆρες οἱ μεγάλοι, ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη· καί οἱ ἀστέρες, προπαντός ὅμως ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη– εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἡμέρας καὶ εἰς ἐνιαυτούς»<sup>8</sup>. Καί ἄς εἶναι χρήσιμα τά οὐράνια σώματα γιά σημάδια, γιά καιροὺς, γιά ἡμέρες καί γιά ἔτη.

Ἄναφέρονται λοιπόν ἐδῶ ἐπὶ πλέον τέσσερα στοιχεῖα τῶν φωστῆρων, ἐκτός ἀπὸ τήν φωτεινότητά τους. Βλέπετε ὅτι ἔχουμε τήν φωτεινότητα τοῦ ἡλίου –πόσα ἀγαθὰ μᾶς δίνει τό ἡλιακό φῶς ἐπάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς!... χωρίς φῶς δέν μπορεῖ νά ζήσει τίποτα– ἀλλά ἐκτός ἀπὸ τό φῶς ἔχουμε καί ἄλλη ὠφέλεια.

Ὅπως βλέπουμε ἐδῶ, οἱ φωστῆρες τέθηκαν καί ὡς σημάδια, γιά νά δείχνουν τούς καιροὺς, τίς ἡμέρες καί τούς χρόνους· δηλαδή γιά τή μέτρηση τοῦ χρόνου. Βέβαια, ἐκεῖνα τά σημεῖα δέν εἶναι ἀπλῶς γιά τήν μέτρηση τοῦ χρόνου –θά τό δοῦμε τώρα στή συνέχεια– ἀλλά καί κάτι παραπέρα ἀπὸ τήν ἀπλῆ φωτεινότητα καί ζωτικότητα πού μᾶς χαρίζει τό φῶς, πρό πάντων τό ἡλιακό φῶς.

---

8. Γέν. 1, 14.

Ἄς δοῦμε αὐτά μέ κάποια συντομία, πού βέβαια εἶναι πολύ σπουδαῖα.

Καταρχάς εἶναι τά *σημεῖα*. Ποιά εἶναι αὐτά;

Τά *σημεῖα* αὐτά εἶναι τά μετεωρολογικά φαινόμενα, ὅπως εἶναι ἡ ὑγρασία, τό ψῦχος, ἡ κακοκαιρία, ἡ θύελλα... πού ὅλα αὐτά καθορίζονται ἀπό τά οὐράνια σώματα καί ἀπό τή θέση τους ὡς πρός τή γῆ, ἢ μᾶλλον τή θέση τῆς γῆς ὡς πρός αὐτά, πιά ἀκριβέστερα.

Ὅπως ξέρετε, ἡ γῆ εἶναι κεκλιμένη, δηλαδή ἔχει κεκλιμένο τόν ἄξονά της ὡς πρός τό ἐπίπεδο περιφορᾶς της γύρω ἀπό τόν ἥλιο. Ὅταν τό βόρειο ἡμισφαίριό της, στό ὁποῖο βρισκόμαστε, δέχεται τίς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου πλαγίως, δηλαδή ἐκθέτει στόν ἥλιο περισσότερο τό νότιο ἡμισφαίριό της καί λιγότερο τό βόρειο, προφανῶς ἔχουμε χειμῶνα, ἔχουμε τό φαινόμενο τοῦ χειμῶνα. Καί τί σημαίνει *χειμῶνας*; Σήμερα σημαίνει ὑγρασία, αὔριο σημαίνει καλοκαιρία, ἔπειτα σημαίνει θύελλα, μετά σημαίνει χιόνι, ταραχή τοῦ νεροῦ τῆς θάλασσας, ἄνεμοι... Ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα εἶναι *σημεῖα* πού δημιουργοῦνται ἀπό τή θέση, ἢ τή σχέση, τῆς γῆς ὡς πρός τά οὐράνια σώματα.

Ἀκόμη, *σημεῖα* εἶναι –ἐδῶ θά ἤθελα τώρα νά προσέξετε– καί τά πνευματικά *σημεῖα*. Ἐνῶ ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη καί τά ἀστέρια εἶναι σώματα φυσικά καί μᾶς δίνουν σημάδια φυσικά, ταυτοχρόνως μᾶς δίνουν καί σημάδια πνευματικά. Νά σᾶς πῶ μερικά.

Ὅπως θά θυμόσαστε, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ εἶχε ζητήσῃ ἀπ' τόν Θεό νά παραταθεῖ ἡ ἡμέρα, γιά νά δοθεῖ νικηφόρα ἡ ἔκβαση τῆς μάχης τῶν Ἑβραίων ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τους. Πρόσταξε τότε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ



νά σταθεῖ ὁ ἥλιος, καί στάθηκε ὁ ἥλιος!<sup>9</sup> Δηλαδή δέν προχωροῦσε, δέν ἐκινεῖτο –καταλαβαίνετε τώρα πῶς μιῶ μέ τόν δημῶδη τρόπο– δέν περπατοῦσε ὁ ἥλιος, ὅπως φαίνεται νά φεύγει ἀπό τήν ἀνατολή καί νά πάει στή δύση, ἀλλά στάθηκε!

Αὐτό, τό ὅτι στάθηκε ὁ ἥλιος, εἶναι ἓνα σημεῖο· ὅμως ἓνα σημεῖο ὄχι φυσικό, ἀλλά πνευματικό. Αὐτό τό σημεῖο ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς προσευχῆς ἑνός ἀνθρώπου γιά τήν ἐπιτυχία ἑνός ἔργου, πού μόνο ὁ Θεός, ὡς κύριος τοῦ παντός, μπορεῖ νά δώσει.

Ἀκόμη, δέν ἔχουμε μόνο τό σταμάτημα τοῦ ἡλίου, ἀλλά καί ἀναδρομή του. Ἐνῶ δηλαδή ὁ ἥλιος κινεῖται ἀπό τήν ἀνατολή πρὸς τή δύση, κινήθηκε ἀπό τή δύση πρὸς τήν ἀνατολή! Δηλαδή, μετά ἀπό κάποιον σημεῖο, ἀντί ὁ ἥλιος νά πάει νά βασιλεύσει, αὐτός νά ἀρχίσει νά ἀνεβαίνει πρὸς τά πάνω, νά κινεῖται ἀντίθετα!

Αὐτό συνέβη στήν ἐποχή τοῦ Ἡσαΐου, ὅταν εἶπε τήν μεγάλη προφητεία του, δίνοντας αὐτό τό σημεῖο: «*Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ*»<sup>10</sup>. Νά, ἡ παρθένος θά ἐγκυμονήσῃ καὶ θά γεννήσῃ υἱόν, καὶ τό ὄνομά Του θά εἶναι Ἐμμανουήλ –προφητικό ὄνομα– δηλαδή *μαζί μας ὁ Θεός*. Αὐτός θά εἶναι ὁ Θεός!

Ἦταν σημεῖο. Ἀλλά τό σημεῖο αὐτό ἔπρεπε νά βεβαιωθεῖ. Καὶ βεβαιώνεται μ' ἓνα ἄλλο σημεῖο, φυσικό· μέ τήν ἀναδρομή τοῦ ἡλίου. Τότε εἶχαν ἡλιακά ρολόγια, μέ βαθμίδες· καὶ ἀμέσως αὐτές ἀρχισαν νά δείχνουν τόν ἥλιο νά γυρίζει πρὸς τά πίσω. Εἶναι κατα-

9. Ἰησ. Ναυῆ 10, 12.

10. Ἡσ. 7, 14.

πληκτικό! Αυτό ἦταν ἓνα σημεῖο, ἓνα ἀληθινό θαῦμα! Καί τό φυσικό αὐτό σημεῖο φανέρωνε ἓνα ἄλλο σημεῖο, πνευματικό, τό σημεῖο τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καί, στή γλώσσα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, σημεῖο θά πεῖ θαῦμα. Θυμᾶστε ἐκεῖ πού λέει «ἐποίησε ὁ Ἰησοῦς σημεῖα...» καί λοιπά;<sup>11</sup> Εἶναι τά θαύματα.

Σᾶς θυμίζω ἀκόμη τό ἀστέρι τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Κι αὐτό ἦταν ἓνα σημεῖο. Βέβαια, δέν ἦταν ἓνα φυσικό ἀστέρι· τό λέγαμε πέρυσι στίς ἀπορίες, ἂν θυμᾶστε. Δέν ἦταν φυσικό. Ὡστόσο ὅμως, ὅπως φαίνεται, ἦταν ἓνα ἀστέρι *κατά τό φαινόμενο*, πού ἔδειχνε τόν τόπο τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.<sup>12</sup>

Ἔχουμε ὅμως κι ἓνα καθαρά φυσικό φαινόμενο, πού δέχεται τήν ἄμεση ἐπίδραση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, καί φεύγει ἀπό τά φυσικά του ὅρια· εἶναι ὁ συσκοτισμός τοῦ ἡλίου γιά τρεῖς ὥρες κατά τή Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν εἶδε ὁ κεντυρίων, ὁ ἐκατόνταρχος, νά σκοτεινιάζει ὁ ἥλιος χωρίς νά εἶναι ἔκλειψη, παραξενεύτηκε, φοβήθηκε πολύ.<sup>13</sup>

Σημειῶστε ὅτι ἡ ἐπιστήμη, πηγαίνοντας ἀναδρομικά, δέν βρῆκε ἔκλειψη γιά τότε. Κι ἂν ἀκόμα θέλαμε νά μιλήσουμε γιά ἔκλειψη ἡλίου, δέν μπορούμε, γιατί

11. *Ματθ.* 12,39. *Μάρκ.* 16,17. *Λουκᾶ* 11,29. *Ἰωάν.* 2,11·18-23. κ.ά.

12. Βλ. προφητεία Βαλαάμ πρὸς Βαλάκ, *Ἀριθμ.* 24, 17. «*Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωὰβ καὶ προνομεύσει πάντας υἱοὺς Σήθ.*» Πρβλ. Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος, *MPG* 57.64.18-21. «*Οὐ τῶν πολλῶν εἷς ὁ ἀστήρ οὗτος ἦν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀστήρ, ὥς ἔμοιγε δοκεῖ, ἀλλὰ δυνάμεις τις ἀόρατος εἰς ταύτην μετασχηματισθεῖσα τὴν ὄψιν, πρῶτον ἀπὸ τῆς πορείας αὐτῆς δῆλον.*»

13. *Ματθ.* 27, 54. *Λουκᾶ* 23, 47.

ποτέ δέν γίνεται σκοτάδι σέ ὅλη τή γῇ· «καί σκοτός ἐγένετο ἐφ' ὅλην τήν γῆν»<sup>14</sup>, ὅπως λένε οἱ εὐαγγελιστές.

Ἐδῶ βέβαια τό «ἐφ' ὅλην τήν γῆν» δέν ξέρουμε σέ ποιά γῆ ἀκριβῶς ἀναφέρεται· στή γῆ τῆς Ἰουδαίας ἢ μήπως σ' ὁλόκληρη τή γῆ. Στήν Ἁγία Γραφή ἡ ἔννοια τῆς γῆς πάντοτε διαφοροποιεῖται· ἄλλοτε ἐννοεῖται ἡ Ἰουδαία καί ἄλλοτε ἅπασα ἡ οἰκουμένη, ὅλη ἡ γῆ, ἀναλόγως τήν περίπτωσι.

Ἔχουμε ὅμως τήν παράδοσι τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου γιά τό θέμα αὐτό, καί φαίνεται ὅτι αὐτό τότε ἦταν ἓνα φαινόμενο παγκόσμιο.<sup>15</sup> Ὁ συσκοτισμός λοιπόν τοῦ ἡλίου δέν ἦταν ἀποτέλεσμα μιᾶς τυχαίας ἐκλείψεως, γιατί τό σκοτάδι παρέμεινε γιά τρεῖς ὥρες. Εἶναι δέ γνωστό ὅτι ἡ ἐκλειψη ἡλίου ποτέ δέν κρατάει τρεῖς ὥρες· ποτέ· κρατάει μόνο λίγα λεπτά.

Βλέπουμε ἐδῶ λοιπόν ὅτι ἓνα φυσικό σημεῖο ἔδειξε κάποιο ἄλλο, πνευματικό σημεῖο· ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ πέθανε ἐπάνω στόν σταυρό, ἔχοντας θνητή σάρκα, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης Του ἀγάπης ἀλλά καί τῆς κακουργίας τῶν ἀνθρώπων. Καταπληκτικό!

Ἀλλά περιμένουμε ἀκόμη, παιδιά, κι ἄλλα σημεῖα· εἶναι τά ἐσχατολογικά σημεῖα, τά ὁποῖα μᾶς ἀναφέρει

14. Βλ. *Ματθ.* 27, 45. *Μάρκ.* 15, 33. *Λουκᾶ* 23, 44.

15. Σύμφωνα μέ τίς *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, ὅταν ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπισκέφθηκε τήν Ἀθήνα καί κήρυξε στόν Ἀρειο Πάγο, «τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς» (*Πράξ.* 17, 34). Ὅταν σταυρώθηκε ὁ Χριστός, καί σημειώθηκε ἡ τρίωρη ἐκλειψη ἡλίου, ὁ Διονύσιος «ἐξεπλήττετο λέγων· ἢ θεός τις πάσχει ἢ τὸ πᾶν ἀπόλλυται» (*Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Τόμος Γ', Μὴν Ὀκτώβριος*, σ. 67).

τό βιβλίο της Ἀποκαλύψεως, πού λέει ὅτι ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη θά σκοτεινιάσουν καί τά ἀστέρια θά πέφτουν.<sup>16</sup> Αὐτά τώρα εἶναι φυσικά σημεία. Αὐτά τά σημεία εἶναι πολύ σπουδαῖα, καί τά λέμε *σημεῖα τῶν καιρῶν*. Ὁχι τοῦ καιροῦ τοῦ μετεωρολογικοῦ, ἀλλά τοῦ πνευματικοῦ καιροῦ.

Τό ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ δημιουργός τοῦ παντός, μᾶς δίνει αὐτήν τήν εὐκαιρία νά δοῦμε τά πράγματα ἔτσι, τό βλέπουμε στό *Κατά Ματθαῖον* εὐαγγέλιο, πού λέει τά ἑξῆς: «*Ὁψίας γενομένης λέγετε· εὐδία· πυρράζει γάρ ὁ οὐρανός· καί πρωΐ· σήμερον χειμῶν· πυρράζει γάρ στυγνάζων ὁ οὐρανός. ὑποκριταί, τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεία τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε γνῶναι;*»<sup>17</sup>.

Δηλαδή: Ὅταν βραδυάσει, καί ὁ ἥλιος ἔρθει στή δύση του, λέτε: *αὔριο θά ἔχουμε καλό καιρό, γιατί ὁ οὐρανός κοκκινίζει*, λέει ὁ Χριστός στούς ἀκροατές Του. Τό λέμε καί ἐμεῖς σήμερα ὅταν ἡ δύση εἶναι κόκκινη· λέμε δηλαδή ὅτι *αὔριο θά ἔχουμε καλό καιρό*. Καί τό πρωί λέτε: *Χειμῶνα θά ἔχουμε σήμερα, γιατί ὁ οὐρανός κοκκινίζει καί εἶναι σκεπασμένος μέ σύννεφα, εἶναι σκυθρωπός*. Πραγματικά, τό πρωί, ὅταν ἔχουμε σύννεφα καί εἶναι κόκκινη ἡ ἀνατολή, ἔχουμε κακοκαιρία. Ὑποκριτές!... Τά σημεία πού δείχνουν τά μετεωρολογικά στοιχεῖα ξέρετε νά τά διακρίνετε· τά σημεία τῶν πνευματικῶν καιρῶν δέν μπορεῖτε νά τά διακρίνετε καί νά τά καταλάβετε;

Εἶδατε, παρακαλῶ;... Γι' αὐτό κι ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος,

16. Βλ. Ἀποκ. 6, 13, 8, 11-12. 9. 1. Πρβλ. *Ματθ.* 24, 29.

17. *Ματθ.* 16, 2-3.

πού τόν γιορτάζουμε αύριο, σέ μιά ἐπιστολή του πρὸς τὸν ἅγιο Πολύκαρπο, καθὼς πηγαίνει γιὰ τὸ μαρτύριο, τοῦ γράφει: «*Τοὺς καιροὺς καταμάνθανε, τὸν ὑπὲρ καιρὸν προσδόκα*»<sup>18</sup>. Νά μελετᾷς καὶ νά μαθαίνεις ἐπακριβῶς τοὺς καιροὺς, δηλαδή τὰ *σημεῖα τῶν καιρῶν*, τοὺς πνευματικούς καιροὺς, καὶ νά περιμένεις μέ λαχτάρᾳ ἐκεῖνον πού περιμένουμε, τὸν Ἰησοῦ Χριστό!

Δηλαδή τὰ *σημεῖα τῶν καιρῶν*, τὰ πνευματικά σημάδια, τὸ ὅτι πληθαίνει ἡ ἁμαρτία, πού βλέπουμε τοὺς ἀνθρώπους νά πέφτουν μέ τὰ μοῦτρα στὴν ἁμαρτία, τὸ σημάδι τῆς ἀποστασίας, πού Χριστιανοὶ ἀποστατοῦν, καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλα σημάδια τῶν ἐσχάτων, ὠφείλουμε νά τὰ ἀναγνωρίζουμε καὶ νά λέμε: *Ἐγγύς ὁ Κύριος! Κοντὰ εἶναι ὁ Χριστός! Δέν θά ἀργήσῃ νά ἔρθῃ*.<sup>19</sup>

Αὐτά, παιδιά, εἶναι τὰ *σημεῖα τῶν καιρῶν*.

Ἄλλὰ ἐάν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ἔγιναν γιὰ νά διακρίνονται οἱ καιροί, τότε ἀποκλείεται κάθε ἀστρολογία καὶ κάθε τερατοσκοπία.

Ξέρετε τί εἶναι ἡ ἀστρολογία, παιδιά; Ἄχ αὐτὴ ἡ σύγχρονη μανία!... Ἄν καὶ ὑπῆρχε ἡ ἀστρολογία καὶ ἀπασχολοῦσε πάντοτε τοὺς ἀνθρώπους, στὴν ἐποχὴ μας ἔγινε μανία! Δέν ὑπάρχει ἐφημερίδα καὶ περιοδικό, πού νά μὴ δημοσιεύει ἓναν ζωδιακὸ πίνακα, ἓναν ἀστρολογικὸ πίνακα, καὶ νά μᾶς πληροφορεῖ τάχα γιὰ τὴν κάθε ἡμέρα ποιά θά εἶναι ἡ πορεία τοῦ ἀστερισμοῦ μας καὶ τῆς τύχης μας καὶ τί θά μᾶς συμβεῖ μέσα στὴν ἡμέρα αὐτή!... Δηλαδή νά συμβουλευτοῦμε καὶ νά

18. *Πρὸς ἅγιον Πολύκαρπον*, ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, ἔκδ. Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1955, σ. 283, ΙΙΙ.

19. *Ματθ.* 24, 33. *Μάρκ.* 13, 29. *Λουκᾶ* 21, 31. *Ἀποκ.* 1, 3. 22, 10.

πάρουμε συμβουλή για τό πῶς πρέπει νά κινηθοῦμε σήμερα!

Μήπως ἔχουν τίποτα τὰ ἀστέρια νά μᾶς ποῦν;... Νά φυλάξει ὁ Θεός!... Τήν πορεία τῆς ζωῆς μας τήν ρυθμίζει ὁ Θεός καί ἡ δική μας ἐλευθερία. Μήπως τὰ ἀστέρια ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς γῆς, γιά νά λέμε ὅτι γεννηθήκαμε τόν Γενάρη, τόν Μάη ἢ τόν Σεπτέμβρη, καί ὅτι βρισκόμαστε κάτω ἀπό τόν Α ἢ Β ἢ Γ ἀστερισμό καί δεχόμαστε τίς ἐπιδράσεις τοῦ ἀστερισμοῦ ἐκείνου;... Ὁχι. Φαντάζομαι ξέρετε τί εἶναι οἱ ἀστερισμοί. Ἄς μὴν πῶ περισσότερα, γιατί ὁ χρόνος εἶναι πάντα πολὺ λίγος. Καί πρέπει νά κινεῖται ὁλόκληρη ἡ ζωή μου κάτω ἀπό τίς ἐπιδράσεις αὐτῶν τῶν ἀστερισμῶν;... Ὁ Θεός νά φυλάξει!

Προσέξτε, παιδιά· ποτέ νά μὴν ἀσχοληθεῖτε μέ τήν ἀστρολογία, ποτέ μὴν ρωτήσετε τί ἔχουν τὰ ἄστρα νά σᾶς ποῦν, καί νά μὴν ψάχνετε ἀπό κάποια περιέργεια, νοσηρή πάντοτε, ἐκείνους τοὺς ἀστρολογικούς πίνακες στίς ἐφημερίδες καί τὰ περιοδικά, γιά νά μάθετε ὀτιδήποτε! Σᾶς πληροφορῶ ὅτι πρόκειται γιά πολὺ μεγάλη ἁμαρτία, γιατί ἐκεῖ ἔχουμε τὰ *σημεῖα* τοῦ Διαβόλου.

Κι ὁ Θεός, γιά νά τιμωρηθοῦμε, ἀφήνει νά ἐπαληθευτοῦν ἐκεῖνα πού συμβουλευόμαστε, παραχωρώντας μας πνεῦμα πλάνης –φοβερό καί νά τό λέει κανεὶς!... Κι ὅταν κάποιος συμβουλευέται ἐκεῖνον ἐκεῖ τόν πίνακα τόν ζωδιακό, τόν ἀστρολογικό, καί τοῦ βγαίνουν ὅσα γράφει, τότε, νά τό ξέρει, τόν ἐγκατέλειψε ὁ Θεός! Τοῦ παραχώρησε πνεῦμα πλάνης γιά νά ἐπαληθεύουν, κι αὐτός νά τὰ πιστεύει καί νά μένει σ' αὐτά! Καί ἂν κάποιος τοῦ δώσει μιὰ συμβουλή καί τοῦ πεῖ *φύγε ἀπ'*

αυτά, αυτός λέει: *μά αφοῦ ἐπαληθεύουν!...*

Ἐδῶ εἶναι τό δυστύχημα! Προσέξτε· θά τό ἐξομολογηθεῖτε στήν Ἐξομολόγησή σας, ἂν ἀσχοληθήκατε μέ τήν ἀστρολογία, τά ζώδια καί λοιπά! Προσέξτε· εἶναι πάρα πολύ σοβαρή ἁμαρτία!

Ἀκόμα –δέν ὑπάρχει, ἀλήθεια, σταματημός γύρω ἀπό τά φοβερά αὐτά πράγματα– ἓνα ἄλλο φαινόμενο εἶναι ὁ λεγόμενος *σεληνιασμός*. Ὅτι δῆθεν ἀπό τίς ἀλλοιώσεις τῆς σελήνης ἔχουμε ἐπίδραση ἐπὶ κάποιων ἀνθρώπων, καί ὑφίστανται τό γνωστό νόσημα τοῦ σεληνιασμοῦ, πού πέφτουν κάτω καί ἀφρίζουν καί τά λοιπά καί τά λοιπά. Ἀλλά δέν ἔχει καμία σχέση μέ τή σελήνη αὐτό τό φαινόμενο· ὁ Διάβολος τά κάνει ἔτσι, ὥστε νά πιστεύουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι δέχονται τήν ἐπίδραση τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Ἀκόμα ἔχουμε καί ἄλλα πράγματα. Ὅταν, γιά παράδειγμα, ἐκτεθεῖ κανεῖς πολύ στόν ἥλιο καί πάθει ἡλίαση, μετά πονάει τό κεφάλι του, καί τοῦ κάνουν τό γνωστό *ξεμέτρημα τοῦ ἡλίου*.<sup>20</sup> *Ξεμετρᾶνε* τόν ἄνθρωπο γιά νά τοῦ φύγει ὁ πονοκέφαλος ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ ἡλίου! Ὅλα αὐτά εἶναι δαιμονικά. Προσέξτε: Ἄν πᾶτε σέ κάποιον ἄνθρωπο καί ἀρχίσει νά μετράει καί νά λέει καί λόγια, νά τό ξέρετε, βρίσκεστε στήν περιπλοκή πού μιλάμε τόση ὥρα. Κι εἶναι φοβερή ἁμαρτία, εἶναι ἡ πόρτα τοῦ Σατανᾶ.

Ἀλλά ἄς προχωρήσουμε.

20. Συνήθης πρακτική τοῦ ξεματιάσματος εἶναι καί τό *ξεμέτρημα* σαράντα πιθαμῶν πάνω στόν ματιασμένο, ἀπό κάτω πρὸς τά πάνω καί ὕστερα ἀντίθετα. Ἀναπαριστᾷ τήν ἀπέκδυση τοῦ κακοῦ καί τήν ἐπανένδυση τοῦ ἀρρώστου στή φυσιολογική κατάσταση.

Τά οὐράνια σώματα τέθηκαν καί γιά ἕναν ἄλλο σκοπό· νά μᾶς δείχνουν τούς καιρούς. Ἄς δοῦμε λοιπόν τί εἶναι οἱ καιροί.

Καιρός εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή γιά κάτι, γιά μιᾶ ἐνέργεια. Ἔτσι ὑπάρχει ὁ κατάλληλος χρόνος τῆς σπορᾶς, τῆς ἀνθήσεως, τῆς καρποφορίας, τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν... δηλαδή τό πότε θά ὀργώσουμε, πότε θά σπείρουμε, πότε θά θερίσουμε καί τά λοιπά.

Καιρός εἶναι καί ἡ ἐποχή τῆς μεταναστεύσεως τῶν πτηνῶν. Βλέπετε, τά χελιδόνια προσέχουν τόν καιρό· εἶναι θαυμάσιοι μετεωρολόγοι!... καταλαβαίνουν πότε πρέπει νά ἔρθουν στίς βόρειες χῶρες καί πότε πρέπει νά φύγουν γιά τίς νότιες χῶρες.

Ἀκόμα καιρός εἶναι καί ἡ κατάλληλη ἐποχή τῶν ἐμπορικῶν ἢ ἄλλων ἐπιχειρήσεων. Λέμε: *ξεκινᾶμε τώρα γιά τίς δουλειές μας*. Ἡ στήν ἐκπαίδευση· εἶναι 1η Σεπτεμβρίου, 1η Ὀκτωβρίου· λέμε: *ξεκινᾶμε τό σχολεῖο*. Καί οὕτω καθεξῆς.

Εἶναι καιρός καί γιά τά ταξίδια μας. Παλαιότερα μάλιστα οἱ ἄνθρωποι κινοῦνταν ἀνάλογα μέ τόν καιρό. Δέν εἶχαν βεβαίως τό πετρέλαιο καί τόν ἠλεκτρισμό, τά πλοῖα ἦταν ἀτελῆ καί κινοῦνταν μέ τόν ἄνεμο, καί ἔπρεπε νά δοῦν πρῶτα τόν καιρό, ἂν φυσάει, ὑπολογίζοντας καί τίς φουρτοῦνες.

Μέ ἄλλα λόγια, καιρός εἶναι ὁ πρόσφορος χρόνος τῶν ἀνθρωπίνων δραστηριοτήτων. Εἶναι ἐκεῖνο πού λέει ὁ Σολομών στόν Ἑκκλησιαστή: «καιρός τῷ παντί πράγματι»<sup>21</sup>. Πόσο σοφό εἶναι αὐτό!

21. Ἑκκλ. 3, 1· 17. 8, 6.



Ἄν διαβάσετε τό βιβλίο αὐτό, θά δεῖτε νά λέει καί ἄλλα τέτοια: ὅπως: «καιρὸς τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν»<sup>22</sup>. Εἶναι ὁ καιρὸς νά μιλήσεις, ἀλλὰ κι ὁ καιρὸς νά σιωπήσεις. Ὁ καιρὸς νά γελάσεις, ἀλλὰ κι ὁ καιρὸς νά πενθήσεις. Ἄν γελᾷς ἐκεῖ πού πενθοῦν οἱ ἄλλοι, εἶσαι γελοῖος. Ἄν μιλᾷς ἐκεῖ πού οἱ ἄλλοι σιωποῦν, εἶσαι ἀνόητος. Θά μιλήσεις ὅταν πρέπει νά μιλήσεις· θά σιωπήσεις ὅταν πρέπει νά σιωπήσεις. Ὁ καιρὸς πού θά κτίσουμε καί ὁ καιρὸς πού θά γκρεμίσουμε. Ὁ καιρὸς πού θά φυτέψουμε καί ὁ καιρὸς πού θά ξεριζώσουμε. Καί συμπερασματικά, γιὰ νά μή πολυπραγμονῶ –γράφει πολλὰ ἐκεῖ ὁ Σολομών– «καιρὸς παντὶ πράγματι», εἶναι καιρὸς γιὰ κάθε πράγμα.

Καί ξέρετε ποιό εἶναι ἐκεῖνο πού δίνει τό μέτρο τῆς συνέσεως στόν κάθε ἄνθρωπο; Εἶναι τό νά τηρεῖ αὐτό τό χωρίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς· δηλαδή τό νά μπορεῖ πάντα στόν κάθε καιρό νά κάνει ἐκεῖνο πού πρέπει.

Σᾶς λέω ἓνα πρόχειρο καί πολύ πρακτικό παραδειγματάκι. Εἶσαι μαθητῆς ἢ μαθήτρια; Αὐτό σημαίνει ὅτι εἶναι ὁ καιρὸς πού πρέπει νά διαβάσεις. Ἄν δέν διαβάσεις τώρα πού εἶσαι μαθητῆς, μαθήτρια, καί πεῖς δέ βαριέσαι..., πότε θά πρέπει νά διαβάσεις; ὅταν θά ἔχει περάσει ἡ ἡλικία τοῦ σχολείου σου; Τότε θά εἶναι ἄργά πιά. Θά πεῖς λοιπόν: Τώρα εἶναι ὁ καιρὸς νά διαβάσω. Ἦ: Τώρα εἶναι ὁ καιρὸς νά φτιάξω τὸν χαρακτήρα μου. Πότε θά τὸν φτιάξεις, ἂν δέν τὸν φτιάξεις τώρα πού εἶσαι στὴν ἐφηβική σου ἡλικία; Πότε; Ὅταν μεγαλώσεις;... Νά εἶσαι σίγουρος, σίγουρη, ὅτι

---

22. Ἐκκλ. 3, 7.

δέν πρόκειται νά φτιαχτεῖ. Δέν πρόκειται!

Αὐτά καί ὥς πρὸς τοὺς καιροὺς.

Ἄλλὰ τὰ οὐράνια σώματα τέθηκαν καί γιὰ ἕναν τρίτο λόγο· νά μᾶς δείχνουν τίς *ἡμέρες*, τὰ χρονικά διαστήματα τῶν περιστροφῶν τῆς γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά της. Βλέπετε πόσο ὠραῖα τὰ ἔχει κάνει ὁ Θεός!... Ξημερώνει, βραδιάζει, ξημερώνει, βραδιάζει... κι ἔτσι μετρᾷμε αὐτὴ τὴν ἀλληλοδιαδοχὴ ἡμερῶν καὶ νυκτῶν. Τί σημαίνει ἔχω ἡμέρα; Ὅτι ἔχω ἡλιοφάνεια. Καί τί σημαίνει ἔχω νύκτα; Ὅτι ἔχω ἀπουσία τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Καί συνεπῶς τί εἶναι τό ἡμερονύκτιο; Εἶναι μία διαδοχὴ ἡμέρας καὶ νύκτας, φωτός καὶ σκότους.

Ἔτσι λοιπόν μπορούμε νά μετρᾷμε τὸν χρόνο· νά μετρᾷμε τίς ἡμέρες τῆς ἐβδομάδος, νά διακρίνουμε τὴν ἐβδόμη ἡμέρα, τὴν ἡμέρα τῆς ἀναπαύσεως, ὅπως καὶ τὴν πρώτη τοῦ κάθε μηνός, τὴν πρώτη τοῦ κάθε ἔτους, καθὼς καὶ τίς ἐορτές. Τί σοφά πού εἶναι ὅλα αὐτά, πού τὰ ἔχουμε ἀπὸ τὰ οὐράνια σώματα, ὅπως ὁ Θεός τὰ ἔχει τοποθετήσει!...

Καί ἕνας τέταρτος σκοπὸς τῶν οὐρανίων σωμάτων εἶναι γιὰ νά μετρᾷμε καὶ τοὺς *ἐνιαυτούς*, τοὺς ἐτήσιους κύκλους, τὰ χρόνια. Ὑπάρχει καὶ ἡ σεληνιακὴ μέτρηση τοῦ χρόνου, μέ τοὺς σεληνιακοὺς μῆνες καὶ τὰ σεληνιακά χρόνια, ἀλλὰ δέν τὴν χρησιμοποιοῦμε. Σήμερα ἔχουμε καὶ χρησιμοποιοῦμε τὴν ἡλιακὴ μέτρηση, μέ τὰ ἡλιακά ἔτη, τὰ ἡλιακά χρόνια. Κι ὅταν λέμε ἕνας χρόνος, εἶναι μιὰ πλήρης περιφορὰ τῆς γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὰ ἔτη εἶναι γιὰ νά μετρᾷμε μεγάλα χρονικά διαστήματα. Λέμε: *Πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ ἐκεῖνο*

τό γεγονός; Τόσα χρόνια. Είδατε;<sup>23</sup>

Ἐπίσης εἶναι καί γιά νά κάνουμε καί ἐξακρίβωση τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τῆς ἀνακυκλήσεως τῶν ἐτήσιων φαινομένων. Λέμε: *τώρα ἔχουμε φθινόπωρο, ἢ τώρα ἔχουμε ἀνοιξη, καί τά λοιπά*. Γιά νά ἀναγνωρίζουμε δηλαδή πότε ἔχουμε φθινόπωρο, πότε χειμῶνα, πότε ἀνοιξη καί πότε καλοκαίρι.

Καί ἀκόμη ἓνας ἄλλος σκοπός εἶναι νά μετῶται καί ἡ ἀνθρώπινη ζωή. Ἄν δέν ὑπῆρχε ὁ τρόπος νά μετῶμε τό μῆκος τῆς ζωῆς μας, θά ἤμασταν σάν τά ζῶα, πού κινοῦνται μὴ ἔχοντας τήν αἴσθηση τοῦ χρόνου ὅπως ἐμεῖς. Τά ζῶα ἔχουν κάποια αἴσθηση τοῦ χρόνου, ἀλλά ὄχι σάν μέτρηση. Κι ἔτσι τό ζῶο δέν ξέρει ὅτι θά πεθάνει. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ξέρει ὅτι θά πεθάνει. Αὐτό βέβαια συνιστᾷ καί τήν τραγικότητά του, ἄν δέν πιστεύει· ἄν ὅμως εἶναι πιστός, ξεπερνᾷ τήν τραγικότητα αὐτή. Διότι, ὅταν κανεῖς εἶναι πιστός, σκέπτεται πῶς ὁ χρόνος πού τοῦ δόθηκε εἶναι γιά νά μετανοήσει, γιατί ὅλο καί πλησιάζει ὁ καιρός νά φύγει ἀπό τήν παρούσα ζωή γιά τήν παντοτινή, τήν αἰώνια πατρίδα του· «οὐ γάρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τήν μέλλουσαν

23. Τά πρῶτα ἡμερολόγια πού χρησιμοποίησε ὁ ἄνθρωπος ἦταν σεληνιακά, ἀφοῦ στηριζόταν στήν παρατήρηση τῆς ἐναλλαγῆς τῶν φάσεων τῆς σελήνης. Τά ἡμερολόγια αὐτά εἶχαν 12, καί ἀνά τετραετία 13 σεληνιακούς μῆνες τό ἔτος, διότι ἔμπαινε καί ἓνας ἐμβόλιμος μῆνας. Κάθε μῆνας εἶχε 29 ἢ 30 ἡμέρες, τῶν ὁποίων ἡ διάρκεια ἦταν ἴση μέ τόν χρόνο περιφορᾶς τῆς σελήνης γύρω ἀπό τή γῆ. Σεληνιακά ἡμερολόγια χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ Ῥωμαῖοι καί οἱ Ἑβραῖοι. Ἦδη ὅμως ἀπό τό 45 π.Χ. ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ καθιέρωσε ὡς πολιτικό ἡμερολόγιο τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους τό ἡλιακό ἡμερολόγιο τοῦ Ἑλλήνα ἀστρονόμου Σωσιγένους, τό λεγόμενο *Ἰουλιανό* –τό σημερινό *παλαιό ἡμερολόγιο*.

ἐπιζητούμεν»<sup>24</sup>. Πῶς θά γίνει αὐτό; Θά γίνει ὅταν μποροῦμε νά μετροῦμε τά χρόνια τῆς ζωῆς μας.

Ἔτσι, παιδιά, δέν εἴμαστε μόνοι μας στό σύμπαν· ἔχουμε τόν ἥλιο, τή σελήνη, τά ἀστέρια, πού ἐπιδροῦν, ὅπως σᾶς εἶπα, ἐπάνω στή γῆ μας ποικιλοτρόπως. Ὁ ἥλιος ἐπιδρᾷ εὐεργετικά ἐπάνω στή ζωή τοῦ πλανήτη μας, μέ τήν θερμότητά του, μέ τίς χημικές ἀλλοιώσεις πού ἐπιφέρει, μέ ἄλλα φαινόμενα, ὅπως τῆς βροχῆς καί λοιπά. Ἀλλά καί ἡ σελήνη ἐπιδρᾷ πάνω μας, μέ τίς παλίρροιες καί ἄλλα φαινόμενα πού προκαλεῖ.<sup>25</sup> Ὅλα αὐτά ἔχουν τήν ἀξία τους καί δίνουν τή ζωή καί τήν κίνηση στόν πλανήτη μας, στή γῆ μας.

Ἀλλά ὑπάρχει καί ἓνα μυστικό νόημα, καί τοῦ ἡλίου καί τῆς σελήνης. Αὐτό εἶναι τό ὅτι ἡ σελήνη εἶναι τό σύμβολο τῆς μεταβολῆς τῶν γήινων πραγμάτων, ἐπειδή ἔχει τίς φάσεις, ἀλλάζει δηλαδή ὁ δίσκος της σέ φωτεινότητα, ἐνῶ ὁ ἥλιος εἶναι τό σύμβολο τῆς σταθερότητας τῶν οὐρανίων πραγμάτων.

Ἔτσι βλέπουμε ὠραιότατα στό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως, στό 12ο κεφάλαιο, ὅτι ἡ «γυνή», πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία, καί ἡ Θεοτόκος, περιβάλλεται τόν ἥλιο καί πατάει ἐπάνω στή σελήνη. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ «γυνή»

24. Ἐβρ. 13, 14.

25. Σύμφωνα μέ ἔρευνα πού δημοσιεύτηκε πρόσφατα στό ἐπιστημονικό περιοδικό *Earth and Planetary Science Letters*, ἡ σελήνη, πέρα ἀπό τό ὁμορφότερο κόσμημα τοῦ νυχτερινοῦ μας οὐρανοῦ, εἶναι ὁ λόγος πού ἡ ζωή μας εἶναι ἀκόμα ἀσφαλῆς. Παρόλο πού βρίσκεται 384.403 χιλιόμετρα μακριά μας, οἱ ἐπιστήμονες ἀνακάλυψαν πῶς ἡ βαρυτική ἑλξη της ἐνεργοποιεῖ τό κρᾶμα τοῦ σιδήρου καί νικελίου στόν πυρήνα τῆς γῆς, διατηρώντας ἔτσι ἰσχυρό τό γήινο μαγνητικό πεδίο, τό ὁποῖο προστατεύει τή ζωή ἀπό τά διάφορα φορτισμένα σωματίδια πού προέρχονται ἀπό τόν ἥλιο.

πατάει πάνω στά πρόσκαιρα καί μεταβαλλόμενα καί γήινα πράγματα, γιά νά ἔρθῃ μετά νά μείνῃ μόνο στά οὐράνια, τά ὅποια καί περιβάλλεται, ἀφοῦ περιβάλλεται τόν ἥλιο.

Ἐδῶ, παιδιά, κλείνουμε τό θέμα τῆς δημιουργίας τῆς τέταρτης ἡμέρας, μέ τά οὐράνια σώματα. Ἔχοντας πολύ λίγα λεπτά ἀκόμα στή διάθεσή μας, καί μέ τήν εὐκαιρία πού τό θέμα μας αὐτό εἶναι τό τελευταῖο πρὶν ἀπό τίς ἑορτές τῶν Χριστουγέννων, πού θά διακόψουμε τά μαθήματά μας, θά ἤθελα νά σᾶς ἔλεγα, μέ βάση αὐτά πού εἴπαμε, μερικά στοιχεῖα γύρω ἀπό τό μεγάλο γεγονός τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

Θυμόσαστε, ἀπό τά εὐαγγέλια, ἀπό τήν Ἀγία Γραφή, ὅτι ὁ Χριστός γεννήθηκε νύχτα. Θυμόσαστε ἐκεῖνους τοὺς βοσκούς πού ἔβοσκαν καί φυλοῦσαν σκοπιές στά πρόβατά τους τῇ νύχτα, πού εἶδαν ἐκεῖνο τό ἑξαίσιο θέαμα, τοὺς ἀγγέλους νά ἀνεβαίνουν καί νά κατεβαίνουν στή γῆ, καί ἐκεῖνον τόν ἄγγελο νά τοὺς λέει «ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ», γιά σᾶς γεννήθηκε σήμερον Σωτήρας.<sup>26</sup>

Ἦταν νύχτα λοιπόν ὅταν ὁ Χριστός γεννήθηκε στή Βηθλεέμ. Ἡ νύχτα ὅμως, πού μιλήσαμε προηγουμένως γιά τά οὐράνια σώματα, εἶναι καί ἓνα σύμβολο· τό σύμβολο τῆς ἁμαρτίας, τῆς ἀγνοίας καί τῆς εἰδωλολατρίας.

Πράγματι, ὁ Χριστός γεννήθηκε μέσα σέ ἓναν κόσμο ἁμαρτίας, ἀγνοίας καί εἰδωλολατρίας! Σκεφτεῖτε το αὐτό. Ὁ Χριστός πάνω στή γῆ βρῆκε φοβερὴ ἁμαρτία!... βρῆκε ἔκλυση τῶν ἡθῶν σέ ἀπίστευτο βαθμό!...

26. Βλ. Λουκᾶ 2, 6-18.

τόσο πολύ, ὥστε κάποιος εἶπε ὅτι ἂν ἀργοῦσε ἀκόμη λίγο νά ἔρθει στόν κόσμο, θά ἔβρισκε τήν ἀνθρωπότητα κυριολεκτικά ἓνα πτώμα! Ἡ ἀπομάκρυνση τῶν ἀνθρώπων ἀπό τόν Θεό ὁδήγησε στήν εἰδωλολατρία, καί ὅλα αὐτά τελικά κατέληξαν στήν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ, σέ βαθύ σκοτάδι ἀγνοίας!

Ἀλλά πότε ἦρθε ὁ Χριστός; «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ»<sup>27</sup>. Ὅταν συμπληρώθηκε ὁ χρόνος, τότε ἔστειλε ὁ Πατὴρ τόν Υἱό του νά ἔρθει στόν κόσμο.

Ἀλλά βλέπουμε ὅτι ὅταν ὁ Χριστός γεννήθηκε, ἔνα ἀστέρι λαμπρό ἔδειχνε τόν τόπο πού εἶχε γεννηθεῖ. Τό λαμπρό αὐτό ἀστέρι, πού ἔλαμπε πιό πάνω καί πιό πέρα ἀπὸ ὅλα τὰ ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ, εἶναι καί αὐτό ἓνα σύμβολο· δείχνει τόν Χριστό, πού εἶναι ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης. Συνεπῶς τό ἀστέρι αὐτό ἦταν ἓνας πρόδρομος πρὶν ἀπὸ τόν Πρόδρομο, τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Βαπτιστή. Ὁ Πρόδρομος ἦταν ὁ λύχνος, ἦταν τό κεράκι, πού ἔδειχνε τό μεγάλο Φῶς, τόν ἥλιο, καί εἶπε: «Αὐτός εἶναι ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης!... Αὐτός εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ...! Ἐγώ τί εἶμαι;... Πρόδρομός Του, ἓνα λυχνάρι...».<sup>28</sup>

Ἔτσι καί ἐδῶ, ἔρχεται τό ἀστέρι τῆς Γεννήσεως νά μᾶς δείξει τόν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, τόν ἐνανθρωπήσαντα Υἱό τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔδειξε τόν δρόμο καί στούς Μάγους γιά νά Τόν προσκυνήσουν, αὐτόν τόν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης! Πόσο ὠραῖα τὰ ἐκφράζει ὅλα αὐτά τό ἀπολυτίκιο τῆς Γεννήσεως!...

27. Βλ. Γαλ. 4, 4.

28. Βλ. Ματθ. 3, 11. Μᾶρκ. 1, 7. Λουκᾶ 3, 16. Ἰωάν. 5, 35.

Όλη ἡ δημιουργία, παιδιά, ἔγινε γιά νά ὑπηρετή-  
σει τήν ἐνανθρώπηση. Τό φαντάζεστε αὐτό; Ὅ,τι λέμε  
μέχρι τώρα γιά τή λεγόμενη χριστιανική Κοσμολογία,  
ὅπως μᾶς τά περιγράφει ἐδῶ ὁ Μωυσῆς, ὅλα ἔγιναν  
γιά νά φθάσει ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ νά γίνει ἄνθρωπος.  
Ναί, γι' αὐτό ἔγινε ὁ κόσμος· γιά νά ἀγκαλιάσει ὁ Υἱός  
τοῦ Θεοῦ, μέ τόν τρόπο τῆς ἐνανθρωπήσεως Του, ὁλό-  
κληρη τή δημιουργία Του!

Ἔτσι, ὅλα αὐτά πού λέμε δίνουν τό πλαίσιο, κατά  
κάποιον τρόπο, γιά νά ἔρθῃ αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεός νά  
ἐγκαθιδρυθεῖ, μέ τήν ἐνανθρώπηση, μέσα σέ ὅλη τήν  
δημιουργία Του. Εἶναι καταπληκτικό!...

Ὅταν γεννήθηκε ὁ Χριστός, ἦταν νύχτα, καί εἶχε  
ἡσυχία, γιατί τή νύχτα πάντα ἔχει ἡσυχία. Αὐτή ἡ ἡσυ-  
χία τῆς νύχτας εἶναι κι αὐτή ἓνα σύμβολο· τό σύμβολο  
τῆς περισυλλογῆς καί τῆς ἐμβαθύνσεως στό μυστήριο,  
πού στέκεται κορυφαῖο μέσα σ' ὁλόκληρη τή δημιουρ-  
γία, τό μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως!

Παιδιά, καλούμαστε νά μείνουμε σ' αὐτή τή σιωπή  
τῆς νύχτας, νά μπορέσουμε νά βαθύνουμε σ' αὐτό τό  
μυστήριο. Εἶδατε, ἡ Ἐκκλησία μας, γιά νά βοηθήσει  
κάπως ἐξωτερικά, θά ἔλεγα αἰσθητικά, θέτει τή Λει-  
τουργία τῶν Χριστουγέννων στίς πέντε τό πρωί, πού  
εἶναι νύχτα. Μ' αὐτό θέλει νά δείξει ὅτι ὁ Χριστός γεν-  
νήθηκε νύχτα, καί ὅτι μέσα στή νύχτα τό παμμέγιστο  
αὐτό μυστήριο ἦρθε νά γίνει φανερό καί νά ξεδιπλω-  
θεῖ μπροστά στά μάτια μας, ἀλλά καί στά μάτια αὐτῶν  
τῶν ἀγγέλων· διότι, ἀκοῦστε το, γιά πρώτη φορά στήν  
ἱστορία τους οἱ ἄγγελοι ἔβλεπαν τόν Θεό!...

Οἱ ἄγγελοι δέν βλέπουν τόν Θεό· μόνο τή δόξα

Του βλέπουν· ἄλλωστε «Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε»<sup>29</sup>, κανείς ποτέ δέν εἶδε τὸν Θεό. Γιά πρώτη φορά οἱ ἄγγελοι ἔβλεπαν τὸν Θεό, στό πρόσωπο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καί εἶπαν: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ...!»<sup>30</sup>. Γιά πρώτη φορά! Καταπληκτικό!...

Ἔτσι κι ἐμεῖς, μέσα σ' αὐτή τήν αἰσθητή νύχτα, νά μεταφερθοῦμε στή νοητή ἡσυχία, στό μυστήριο αὐτό πού ξεδιπλώθηκε, γιά νά μπορέσουμε νά βαθύνουμε σ' αὐτό, νά μπορέσουμε νά τό ζήσουμε, καί νά καταλάβουμε ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἐπὶ γῆς, ὁ Θεός εἶναι ἀνάμεσά μας, ὁ Θεός «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», ὁ Θεός Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος, «ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο».<sup>31</sup>

Όταν αὐτό τό καταλάβουμε, παιδιά, τό βιώσουμε, τό ζήσουμε, τότε ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱός τοῦ Θεοῦ θά μᾶς ἀξιώσει νά βρεθοῦμε μαζί Του, ἀφοῦ μᾶς θεώσει, γιά νά βλέπουμε τό πρόσωπό Του,<sup>32</sup> στήν ἀτέλειωτη Βασιλεία τῆ δικῆ Του, πού θά εἶναι πιά ἡ ὁγδόη ἡμέρα τῆς δημιουργίας.

Σᾶς εὐχομαι *Καλές γιορτές καί Χρόνια πολλά!*

Κυριακή, 19 Δεκεμβρίου 1982

29. Ἰωάν. 1, 18. Βλ. Ἰωάν. 6, 46. Α' Ἰωάν. 4, 20.

30. Λουκᾶ 2, 14.

31. Ἰωάν. 1, 14. Βλ. Λτ. 26, 11. Ἦσ. 7, 14. 50, 5. 60, 1. Ἰεζ. 37, 27. κ.ά.

32. Ἀποκ. 22, 4. «καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ»